

# Partnerovo izluđivanje (eng. gaslighting) u ljubavnim odnosima: sociodemografska i psihološka obilježja žena koje su ga doživjele

---

Arlović, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:138133>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-29**



Sveučilište u Zagrebu  
Filozofski fakultet  
University of Zagreb  
Faculty of Humanities  
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb  
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



Sveučilište u Zagrebu  
Filozofski fakultet  
Odsjek za psihologiju

**PARTNEROVO IZLUĐIVANJE (ENG. *GASLIGHTING*) U LJUBAVNIM  
ODNOSIMA: SOCIODEMOGRAFSKA I PSIHOLOŠKA OBILJEŽJA ŽENA KOJE  
SU GA DOŽIVJELE**

Diplomski rad

Matea Arlović

Mentorica: Prof. dr. sc. Željka Kamenov

Zagreb, 2023. godine

## IZJAVA

Pod punom moralnom odgovornošću izjavljujem da sam ovaj rad izradio/la samostalno te da u njemu nema kopiranih, prepisanih ili preuzetih dijelova teksta tuđih radova koji nisu propisno označeni kao citati s navedenim izvorom iz kojeg su preneseni.

U Zagrebu, prosinac 2023.

Matea Arlović

## Sadržaj

Uvod.....	1
Izluđivanje (eng. <i>gaslighting</i> ) .....	1
Sociodemografska obilježja žena koje su doživjele izluđivanje .....	2
Psihološka obilježja žena koje su doživjele izluđivanje .....	5
Socijalna podrška vezi od strane prijatelja.....	7
Cilj, problemi i hipoteze istraživanja .....	7
Cilj.....	7
Problemi i hipoteze .....	8
Metoda.....	9
Sudionice.....	9
Instrumenti .....	9
Postupak .....	12
Rezultati .....	13
Rasprava.....	18
Vrijednost, prijedlozi za buduća istraživanja, implikacije i nedostaci istraživanja .....	22
Zaključak.....	23
Literatura .....	24
Prilozi .....	32

## **Partnerovo izluđivanje (*eng. gaslighting*) u ljubavnim odnosima: sociodemografska i psihološka obilježja žena koje su ga doživjele**

U ovom se istraživanju ispituje uloga sociodemografskih obilježja i psiholoških osobina (privrženosti, samopoštovanja i pretjeranog žrtvovanja) te socijalne podrške vezi od strane prijatelja u objašnjavanju fenomena izluđivanja (*eng. gaslighting*). Razmatrao se doprinos nekih sociodemografskih (dob, obrazovanje, suživot, veličina mjesta u kojem žive) i psiholoških obilježja žena (privrženost, samopoštovanje i pretjerano žrtvovanje) te prijateljske socijalne podrške vezi objašnjenju izloženosti izluđivanju od strane partnera u ljubavnom odnosu. Ukupno je 419 sudionica ispunilo sociodemografski upitnik, upitnik privrženosti, samopoštovanja, pretjeranog žrtvovanja, percipirane socijalne podrške vezi od strane prijatelja te skalu žrtava izluđivanja. Sve sudionice provedenog *online* istraživanja bile su u dobnom rasponu od 16 do 30 godina te u trenutačnom ljubavnom odnosu. Dobiveni rezultati upućuju da su sudionice koje ne žive s partnerom i borave u urbanom području češće izvještavale o pojavi izluđivanja od strane partnera. Također, sudionice koje imaju više izražene anksioznu i izbjegavajuću privrženost te percipiraju manju prijateljsku socijalnu podršku češće su izvještavale o pojavi partnerskog izluđivanja.

***Ključne riječi:*** *izluđivanje u ljubavnim odnosima, privrženost, pretjerano žrtvovanje, samopoštovanje, socijalna podrška*

## **Gaslighting in love relationships: sociodemographic and psychological characteristics of women who have experienced it**

This study examines the role of sociodemographic characteristics and psychological traits (attachment, self-esteem and unmitigated communion) and social support of the relationship by friends in explaining the gaslighting phenomenon. The contribution of sociodemographic (age, education, cohabitation, size of the place where they live) and psychological characteristics of women (attachment, self-esteem and unmitigated communion) and social support for the relationship from friends in explaining exposure to romantic gaslighting by partners was considered. A total of 419 participants filled out a sociodemographic questionnaire, a questionnaire on attachment, self-esteem, unmitigated communion, perceived social support for the relationship by friends, and a scale of victims of gaslighting. All participants who filled out the online version of the questionnaire made up of the mentioned scales were between 16 and 30 years old and in a romantic relationship. The obtained results indicate that women who do not live with a partner and live in an urban area more often reported the occurrence of gaslighting by their partner. Additionally, female participants with higher levels of anxious and avoidant attachment and lower social support of the relationship by friends also more often reported the occurrence of partner gaslighting.

***Keywords:*** *gaslighting in romantic relationships, attachment, unmitigated communion, self-respect, social support*

## Uvod

Partnersko nasilje (*eng. Intimate partner violence; IPV*) društveni je problem sve većih razmjera današnjice, a odnosi se na bilo koje ponašanje od strane trenutnog ili bivšeg ljubavnog partnera u kontekstu braka, kohabitacije ili drugog formalnog ili neformalnog zajedništva, koje uzrokuje fizičku, seksualnu ili psihološku štetu partnerici ili partneru; fizičku agresivnost, seksualnu prisilu te kontrolirajuće ponašanje ili psihičko zlostavljanje (WHO, 2021). S obzirom na to da se u posljednje vrijeme, osim onog razvidnog zlostavljanja – fizičkog, sve češće medijski prati i govori o psihološkom te emocionalnom zlostavljanju čije se znakove i/ili posljedice ne može lako uočiti, u ovome je radu naglasak na izluđivanju (*eng. gaslighting*), jednom od oblika psihološkog zlostavljanja čije posljedice najčešće ostaju prikrivene dok ne dođe do ozbiljnog nanošenja štete žrtvi poput potpune izolacije od prijatelja, obitelji, kao i sumnje u sebe, narušavanja slike o sebi; kako fizičke tako i psihičke, u vidu samopouzdanja, samoeфикаsnosti i slično. Širenje svijesti o psihološkom zlostavljanju u partnerskim odnosima unaprijed može ojačati potencijalnu žrtvu i skratiti vrijeme od realizacije do izlaska iz nezadovoljavajućeg odnosa ako ne i spriječiti deterioraciju selfa oprezom i/ili ranim otkrivanjem destruktivnih obrazaca partnera na samom početku romantičnog odnosa. Također, važno je i da obitelj i prijatelji imaju uvid u psihološko zlostavljanje kao i njegove oblike kako bi mogli prepoznati znakove izolacije svog bližnjeg srodnika ili prijatelja te spriječili isto.

### **Izluđivanje (*eng. gaslighting*)**

Jedan od oblika partnerskog nasilja u kontekstu nanošenja psihološke (i emocionalne) štete jest izluđivanje (*eng. gaslighting*). Unatoč sve većoj potrebi za jasnijom distinkcijom između različitih tipova zlostavljanja, navedeni fenomen još uvijek nije uvršten kao posebna kategorija već je dio psihološkog zlostavljanja kao što je to ponižavanje (Myhill 2015; Stark 2010). Naime, izluđivanje se odnosi na tip psihološke manipulacije koja ima za cilj žrtvi razviti sumnju u sebe, svoju percepciju, pamćenje i razum (Sweet, 2019; Toqeer i sur., 2021). Ova se taktika nerijetko primjenjuje u ljubavnim odnosima gdje najčešće postoji neravnoteža moći u bilo kojem smislu (Sweet, 2019), tako da se uspostavi kontrola nad osjećajima, mislima ili postupcima žrtve diskretnim emocionalnim zlostavljanjem (Dorpat, 2007). Osim potrebe za prisilnom kontrolom, u manjem broju slučajeva ovaj fenomen može biti i posljedica potrebe za osvećivanjem i nanošenjem štete partnerici, odnosno žrtvi (Hailes, 2022). Uskraćivanje informacija relevantnih žrtvi, verbalno zlostavljanje poput uvredljivih šala, skretanje pažnje s

vanjskih izvora socijalne podrške i prisilan fokus na sebe te obezvrjeđivanje žrtve kao i trivijalizacija njezinih iskustava, stavova, osjećaja i misli (Evans, 1996), ograničavanje slobode (Keatley, 2021) te konstantno poricanje objektivnih činjenica, laganje (Dorpat, 1994; Petric, 2018) kao i nametanje vlastite i lažne percepcije događaja, neki su od mogućih ponašanja kojima se počinitelji služe kako bi izluđivali svoju partnericu, žrtvu. S obzirom na sve navedeno, hrvatski prijevod „izluđivanje“ ima semantički dvojak naziv koji upućuje da je netko izluđen, doveden do ludila, a to bi bio samo ekstremni rezultat ovakvog ponašanja. Dakle, prijevod kao takav nije najbolji reprezentant skupa ponašanja. Zbog toga se predlažu drugi nazivi ili bliži pojmovi koji također imaju određene nedostatke na način da zahvaćaju samo dio ponašanja ili prelaze u drugu domenu, ali služe boljem razumijevanju onoga što će se spominjati kasnije u radu pod nazivom „izluđivanje“ jesu: emocionalno i psihološko gušenje, umanjivanje, ugnjetavanje. U nastavku će se, zbog jednostavnosti i čitljivosti, nastaviti koristiti pojam „izluđivanje“ za opis ranije spomenutih ponašanja.

### **Sociodemografska obilježja žena koje su doživjele izluđivanje**

Rezultati pokazuju da su žene više izložene psihološkom zlostavljanju, ali i izluđivanju u odnosu na muškarce (Abramson, 2014; Stark, 2019; Qamar i sur., 2022). Sweet (2019) smatra kako se izluđivanje može promatrati kroz sociološku prizmu rodnog fenomena i pojma moći – odnosno superiornosti jednog spola u odnosu na drugi. Naime, smatra se da se izluđivanje javlja u ljubavnim odnosima gdje postoji neravnoteža moći u kontekstu rodnih stereotipa, točnije, inferiornosti žena u pogledu kulturalnog, ekonomskog i političkog kapitala koje samim time umanjuju njezinu partnersku moć u odnosu na muškaraca. S obzirom na spomenute nalaze, u ovom istraživanju sudjelovale su samo žene, kao potencijalne žrtve partnerskog izluđivanja.

Žrtve često za posljedicu oblika manipulacije poput izluđivanja imaju osjećaje krivnje, žaljenja, javlja se anksioznost, depresija, a u rijetkim slučajevima i psihoza (Abramson, 2014), suicidalne ideje ili ponašanja (Riggs i Bartholomaeus, 2018) koje prate gubitak identiteta i osjećaja stvarnosti (Gass i Nichols, 1988). Počinitelji izluđivanja nisu uvijek zlonamjerni (Abramson, 2014., str. 12), a oni čak mogu biti i vrlo anksiozni ili u strahu od povrede vlastite stvarnosti ili samopercepcije zbog čega imaju potrebu raznim manipulativnim tehnikama projicirati vlastitu stvarnost na žrtvu kako bi izbjegli neslaganje s drugom osobom. Takvo ponašanje rezultira boljim i koherentnijim osjećajem sebe i slike o sebi počinitelja (Spear, 2020). Iako možda ne zna da manipulira (Abramson, 2014; Riggs i Bartholomaeus, 2018),

počinitelj svejedno ostaje u skladu s iskrivljenom i projiciranom stvarnošću kako negativne spoznaje i emocije ne bi doprijele do njega (Abramson, 2014).

Uvidom u znanstvenu literaturu, pokazalo se kako su određena sociodemografska obilježja žene važna u kontekstu izloženosti sudionice izluđivanju od strane njezinog ljubavnog partnera, zbog čega su iste uzete u obzir i u ovom istraživanju.

Dob sudionice te dobna razlika između nje i ljubavnog partnera često su se uzimali u obzir prilikom proučavanja karakteristika žrtava partnerskog nasilja. Pokazalo se kako općenito mlađe žene češće doživljavaju nasilje, u odnosu na starije žene (Australian Bureau of Statistics, 2006; Ezechi i sur., 2009; WHO, 2013), te kako se iste suočavaju s nasiljem kao što je silovanje, fizičko nasilje i/ili uhođenje od strane intimnog partnera već prije navršenih 25 godina, najučestalije u rasponu od 18 do 24 godine (Walters i sur., 2011). Slično, u jednom se istraživanju pokazalo kako su žene u dobnom rasponu od 20 do 25 godina najviše izložene partnerskom nasilju (Catalano, 2006). Nastavno na to, pretpostavlja se da će više izvještavati o doživljenom izluđivanju i sudionice koje su znatno mlađe od svoga partnera. Navedeno se može protumačiti kao manjak iskustva u ljubavnim odnosima sudionice ili činjenici da stariji partneri češće imaju veću moć u odnosu, zbog čega mogu biti dominantniji te skloniji manipulaciji svoje partnerice (Tarzia, 2021). Također, dobne razlike između partnera mogu se reflektirati i na razliku u zrelosti između partnera, što može dovesti do razvoja sukoba (Adebowale, 2018). Primjerice, do sukoba može doći zbog razlika u svjetonazorima među partnerima (Kim i sur., 2015; Max-Planck-Gesellschaft, 2010), seksualni život može biti pogođen zbog neusklađene seksualne želje između partnera, potencijalnog odbijanja seksualnog čina od strane žene i nasilnih reakcija koje mogu pratiti takve događaje (Volpe i sur.; 2013).

Rezultati istraživanja su također pokazali kako viša razina obrazovanja sudionice djeluje kao zaštitni faktor u pogledu partnerskog nasilja u usporedbi sa sudionicama niže razine ili onima koje su završile osnovnu školu (Cheumchit, 2018; Dalal, 2011; Hindin i sur., 2008), kao i u kontekstu emocionalnog nasilja (Coker, i sur., 2021). Suprotno, sudionice niže razine obrazovanja bile su češće žrtve svih oblika partnerskog nasilja (Hammoury i sur., 2009; Hynes i sur., 2004; Khawaja i Hammoury, 2008a; Parmar i sur., 2012; Stewart i sur., 2012). Goldsmith i Freyd (2005) navedenu povezanost tumače većom svjesnošću emocionalne zloupotrebe kod visoko obrazovanih osoba, što može dovesti i do napuštanja nezadovoljavajućih odnosa s obzirom da su ih u stanju prepoznati.



Razlika između sudionice i partnera s obzirom na obrazovni status provjeravana je u istraživanju Panda i Agarwal (2005) u kojem su žene nižeg obrazovnog statusa od svog partnera češće izvještavale o psihološkom nasilju u usporedbi sa ženama koje su imale razinu obrazovanja sličnu ili istu partneru. Objašnjenje za ovaj nalaz može biti da partner, upravo zbog njezinog nižeg obrazovnog statusa, svoju partnericu smatra manje vrijednom od sebe (Panda i Agarwal, 2005). Međutim, istraživanja su pokazala da razlika u obrazovanju može imati posljedice u oba smjera. S jedne strane, žena obrazovanija od muškarca može biti manje izložena nasilju zato što ju taj muškarac zbog njezinog obrazovnog statusa više uvažava i cijeni (Jejeebhoy, 1998). Ova se povezanost može objasniti i asertivnošću kao komunikacijskom vještinom koju češće žene višeg obrazovnog statusa usvajaju te samim time mogu obraniti svoje stavove u ljubavnom odnosu, što smanjuje vjerojatnost eskalacije u fizičko, emocionalno ili seksualno nasilje od strane njihovog partnera (Panda i Agarwal, 2005). S druge strane, iako obrazovanija od partnera, žena može biti više izložena nasilju jer njezin partner ne može dozvoliti da je žena "superiornija" od njega (Jejeebhoy, 1998). Obrazovanije žene od partnera češće su izvještavale o emocionalnom i seksualnom nasilju što može biti i zbog toga što nisu dovoljno podređene svojim partnerima i/ili ne ovise o njima u potpunosti (Abuya i sur., 2012). U drugom se istraživanju (Weitzman, 2014) pokazalo kako žene s relativno višim obrazovanjem, statusom na poslu ili socioekonomskim statusom od svog partnera doživljavaju češće i teže nasilje nego žene s nižim obrazovnim statusom. Može se zaključiti kako se rastom materijalne moći žene javlja prijetnja patrijarhalnim normama na koje se često reagira nasiljem (Weitzman, 2014).

Prema Panda i Agarwal (2005) više su razine obrazovanja oba partnera povezane s nižom stopom nasilja, fizičkog i psihološkog (Duvvury i Allendorf, 2001; Panda i Agarwal, 2005) u usporedbi s nižim razinama obrazovanja oba partnera. Bez obzira na dvosmjerne rezultate, u ovome se istraživanju očekuje veće izvještavanje o izluđivanju sudionice što je veća razlika u obrazovanju među partnerima, odnosno što je sudionica manje obrazovana u odnosu na partnera. Nadalje, istraživanja su pokazala kako partneri koji žive zajedno više izvještavaju o izluđivanju od strane svog partnera u odnosu na one koji ne žive zajedno (Follingstad i sur., 1999; Manning i sur., 2018; Zweig i sur., 2020). Konačno, sudionice koje žive u ruralnom području (manji grad ili selo) više izvještavaju o svim oblicima partnerskog nasilja što, prema Qamar i suradnicima (2022), može biti zbog njihove niže razine obrazovanja i prihoda te manje svijesti o vlastitim pravima u odnosu na žene iz urbanog područja. Kusanhtan i suradnici (2016)

navode kako sudionice koje žive u ruralnom području skoro dva puta češće izvještavaju o iskustvu emocionalnog zlostavljanja nego sudionice koje žive u urbanom području.

### **Psihološka obilježja žena koje su doživjele izluđivanje**

Psihološke osobine poput privrženosti, samopoštovanja i pretjeranog žrtvovanja, u ovome istraživanju, uzete su u obzir prilikom proučavanja fenomena izluđivanja od strane partnera.

Veza između nasilja i ljubavnih odnosa može se objasniti teorijom privrženosti. Naime, postoje dvije dimenzije privrženosti kod odraslih: *Anksioznost*, koja se odnosi na strah od odbijanja ili napuštanja, i *Izbjegavanje* koje se odnosi na doživljaj neugode zbog bliskosti i ovisnosti o drugima (Brennan i sur., 1998). Spomenuta anksiozna i izbjegavajuća privrženost dio su nesigurne privrženosti, dok se sigurno privrženi pojedinci osjećaju ugodno i s intimnošću i s autonomijom u svojim odnosima te nemaju strah od napuštanja. Kao glavni psihološki prediktor i počinjenja i viktimizacije u kontekstu partnerskog nasilja pokazala se nesigurna privrženost na obje dimenzije; anksioznoj i izbjegavajućoj (Bifulco i sur., 2019; Bonache i sur., 2019; Spencer i sur., 2021; Wilson i sur., 2013), dok je sigurna privrženost, uz podržavajuću okolinu i prijatelje, zaštitni faktor u sprječavanju ponovnog doživljavanja i ostanka u zlostavlačkom odnosu (Schneider i Brimhall, 2013). Mnogi sigurno privrženi parovi imaju bolje komunikacijske vještine i vještine rješavanja problema što doprinosi zadovoljstvu vezom (Candel i Turliuc, 2019).

Par u kojem jedna osoba ima anksiozni stil, a druga izbjegavajući stil privrženosti, najčešće rezultira nasiljem (Allison i sur., 2007). Konkretno, osobe anksioznog stila privrženosti pokušavaju postići blizinu s partnerom, najčešće izbjegavajućeg stila privrženosti, zbog čega se isti može nasilnim načinima opirati nametnutom emocionalnom naboju jer je, prema izbjegavajućoj osobi, narušena željena distanca između partnera. Navedeni otpor za posljedicu ima da osobe anksioznog stila žele još više blizine, a osobe izbjegavajućeg stila samim time više distance te taj krug traje dok ne eskalira nasilnom reakcijom kojoj je svrha postizanje željenog rezultata s obje strane; blizine ili udaljavanja (Godbout i sur., 2017). Također, Allison i suradnici (2007) smatraju da partnerstvo dviju osoba anksioznog stila privrženosti za posljedicu ima destruktivne obrasce ponašanja poput međusobnog napadanja i povlačenja kao i jurenje-gonjenje u kojima se oba partnera međusobno povrjeđuju do osjećaja odbačenosti nakon čega pokušavaju ponovno uspostaviti kontrolu nad drugim partnerom

koristeći razne načine koji često poprimaju oblike nasilja samo kako bi se prisilno približili partneru.

Unatoč brojnim tumačenjima, recentno je istraživanje Clucasa (2020) podržalo konceptualizaciju samopoštovanja kao komponente samopouzdanja povezane s moralnim rezoniranjem koja se razlikuje od socijalnog samopouzdanja. Konkretno, samopoštovanje predstavlja evaluaciju sebe (Bosson i Swan, 2009) u terminima samosviđanja i samokompetentnosti. Samosviđanje se očituje pripisivanjem sebi različitih vrijednosti poput šarma, dobrote, integriteta i ljepote te je ono socijalno uvjetovano i predstavlja emocionalni proces u kojem osoba vrednuje sebe kroz prizmu socijalnog objekta kao dobru ili lošu osobu, a može se definirati i kao ukupni dojam vrijednosti pojedinčeve vlastite socijalne značajnosti. S druge strane, samokompetentnost je povezana s vlastitom percepcijom uspjeha i sposobnosti i predstavlja općenito pozitivnu ili negativnu sliku sebe kao izvora efikasnosti i snage (Tafarodi i Swann, 2001). Na temelju samokompetentnosti prosuđuje se o vrijednosti sebe temeljenoj na internaliziranom osjećaju poštovanja od strane drugih (Bosson i Swann, 1999). Osobe s niskim samopoštovanjem imaju osjećaj neprihvaćenosti što rezultira brзом reakcijom na bilo kakvo odobravanje ili prihvaćenost. Pojedinci niskog samopoštovanja tada su vrlo otvoreni za interakciju s pojedincima koji im daju pažnju jer se pretjerano oslanjaju na njihove evaluacije kako bi se osjetili vrijednima, iako ih oni nužno ni ne vrednuju pozitivno. Samopoštovanje je temeljeno na reakcijama drugih ljudi. Također, nisko samopoštovanje može rezultirati manjkom kompetencija za suočavanje sa stresom i većom osjetljivošću na stres i prijeteće situacije (Ramachandran, 1994). Pokazalo se kako je veća vjerojatnost da će žene izložene fizičkom partnerskom nasilju imati niže samopoštovanje u usporedbi sa ženama koje nisu bile izložene fizičkom nasilju (Ehrensaft, 1999). Žene nižeg samopoštovanja generalno jesu češće žrtve raznih oblika nasilja (O'Keefe, 2005). Dodatno, žene dugoročno izložene raznim oblicima partnerskog nasilja razvijaju samopreispitivanje, kognitivnu strategiju suočavanja kojima pokušavaju vratiti narušeno samopoštovanje (Zink i sur., 2006). Općenito, izložene partnerskom nasilju, žene sniženog samopoštovanja, manje vrednuju i poštuju sebe (Sheikh i sur., 2013).

Pretjerano žrtvovanje odnosi se na pretjeran fokus na druge te zanemarivanje vlastitih potreba (Helgeson i Fritz, 1999) i upravo zbog toga je povezano s većim razinama psihološkog stresa i problema povezanih s njim (Danoff-Burg i sur., 2004; Fritz i Helgeson, 1998). Iako nema istraživanja povezanosti partnerskog nasilja i navedenog fenomena, zbog navedene tendencije zanemarivanja vlastitih potreba i prekomjernog fokusa na partnera, može se

pretpostaviti da će osobe visoko na mjeri pretjeranog žrtvovanja više izvještavati i o partnerskom izluđivanju. Ovaj nesklad u dinamici odnosa potencijalno ih može učiniti podložnijima iskorištavanju i zlostavljanju od strane partnera.

### **Socijalna podrška vezi od strane prijatelja**

Socijalni kontekst razvoja ljubavnih odnosa može značajno doprinositi njihovom opstanku, a posebno se važnom pokazala percipirana socijalna podrška bliskih osoba poput prijatelja. Pretpostavlja se kako veća socijalna podrška ide u prilog raznim pozitivnim ishodima ljubavnog odnosa. O socijalnoj podršci vezi od strane bliskih osoba može se govoriti u terminima nekoliko teorija. Primjerice, prema načelu prijelaznosti, govoreći o sviđanju na platonskoj razini, ako se osobi A (sudioničinoj prijateljici) sviđa druga osoba (sudionica), a drugoj se sviđa osoba B (partner), vjerojatno je da će se onda i osobi A (sudioničinoj partnerici) sviđeti osoba B (sudioničin partner; Parks i sur., 1983). U terminima ljubavnog odnosa, to znači da će veća povezanost u ljubavnom odnosu s partnerom imati posljedice i za njegovu socijalnu mrežu u vidu veće međusobne povezanosti. Nadalje, prema Heiderovoj teoriji ravnoteže (1946; prema Specher i Felme, 1992), ako socijalna mreža osobe i partnera odobrava ljubavni odnos, ostvaruje se veća kognitivna ravnoteža i zadovoljstvo vezom, dok neodobravanje od strane socijalne mreže (npr. prijatelja) rezultira kognitivnom neravnotežom i stresom što dovodi do kognitivne disonance (Festinger, 1957). Odnos je socijalne podrške vezi i samih obilježja veze dvosmjernan (Parks i sur., 1983). Također, odobravanje i podrška vezi od strane bliskih osoba dugoročno predviđa stabilnost i opstanak veze (Bryant i Conger, 1999), ali pronađeno je kako percipirana socijalna podrška vezi predviđa i stabilnost potencijalno nasilne veze kao i manju spremnost napuštanja nasilnog partnera (Shorey i sur., 2013).

### **Cilj, problemi i hipoteze istraživanja**

#### **Cilj**

Cilj je ovoga rada ispitati neka sociodemografska obilježja žena koje su doživjele izluđivanje (*eng. gaslighting*) od strane ljubavnog partnera kao i doprinos psiholoških obilježja žena te percipirane prijateljske socijalne podrške vezi u objašnjenju doživljenog partnerskog izluđivanja.

## **Problemi i hipoteze**

P1 Ispitati razlike u razini doživljenog izluđivanja od strane ljubavnog partnera s obzirom na neka sociodemografska obilježja sudionica i njihovih partnera (dob sudionice, dobna razlika sudionice i partnera, obrazovni status sudionice, razlika u obrazovnom statusu sudionice i partnera, žive li zajedno, veličina mjesta u kojem žive).

H1a Sudionice mlađe od 25 godina iskazivat će da su u većoj mjeri doživjele izluđivanje od strane ljubavnog partnera nego sudionice starije od 25 godina (26-30 godina).

H1b Što je veća dobna razlika između sudionica i njihovih partnera (što su partneri više stariji od sudionica), to će sudionice više izvještavati o izluđivanju od strane ljubavnog partnera.

H1c Što su sudionice nižeg obrazovnog statusa, to će više izvještavati o izluđivanju od strane ljubavnog partnera.

H1d Što je veća razlika u obrazovnom statusu partnera i sudionica (što su sudionice manje obrazovane od partnera), to će sudionice više izvještavati o izluđivanju od strane ljubavnog partnera.

H1e Sudionice koje žive s partnerom više će izvještavati o izluđivanju od strane ljubavnog partnera od onih koji ne žive zajedno.

H1f Sudionice koje žive u ruralnom području više će izvještavati o izluđivanju od strane ljubavnog partnera nego sudionice koje žive u urbanom području.

P2 Ispitati relativni doprinos psiholoških obilježja žena (privrženost, samopoštovanje i pretjerano žrtvovanje) i prijateljske socijalne podrške vezi objašnjenju izloženosti izluđivanju od strane partnera u ljubavnom odnosu.

H2a Očekuje se da će anksiozna i izbjegavajuća privrženost te sklonost pretjeranom žrtvovanju biti pozitivni prediktori, a samopoštovanje negativan prediktor u objašnjenju izloženosti izluđivanju od strane ljubavnog partnera.

H2b Očekuje se da će prijateljska socijalna podrška vezi biti negativan prediktor u objašnjenju izloženosti izluđivanju od strane ljubavnog partnera.

## Metoda

### Sudionice

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 419 sudionica. Dobni raspon sudionica kretao se od 16 do 30 godina, gdje je prosječna dob bila 22.5 godina ( $M = 22.5$ ,  $SD = 3.17$ ), a prosječna dob partnera 24.5 godina ( $M = 24.5$ ,  $SD = 4.13$ ). Većina sudionica (87.3%,  $n = 365$ ) izvještavala je o dobnoj razlici do 5 godina. Pritom je 49.5% sudionica bilo godinu dana mlađe ili starije od partnera. Većina (71.4%) sudionica nije živjela s partnerom, dok njih 120 jest (28.6%). U Tablici 1 se nalaze ostala sociodemografska obilježja sudionica.

**Tablica 1**

*Sociodemografska obilježja sudionica i njihovih partnera (N=419).*

Varijabla	Razina	Postotak (%) sudionice	Postotak (%) partneri*
Razina obrazovanja	Osnovna škola	3.8	4.5
	Srednja stručna sprema	58.5	47.7
	Viša stručna sprema/preddiplomski studij	18.9	29.6
	Visoka stručna sprema/fakultet	16.9	15.5
	Poslijediplomski studij (specijalizacija, magisterij, doktorat)	1.9	2.6
Veličina mjesta prebivališta	Velegrad (više od 500 000 stanovnika)	16.9	
	Veliki grad (100-500 000 stanovnika)	12.2	
	Grad srednje veličine (20-100 000 stanovnika)	29.6	
	Manji grad (do 20 000 stanovnika)	21	
	Selo	20.3	

\* Podaci o razini obrazovanja partnera prikupljeni su od sudionica

### Instrumenti

Na samom početku upitnika navedena su sociodemografska obilježja sudionica i njihovih ljubavnih partnera poput dobi i obrazovnog statusa, kao i obilježja njihovog odnosa – žive li s partnerom te koja je veličina mjesta/naselja u kojem žive.

*Upitnik žrtava izluđivanja (Victim Gaslighting Questionnaire (VGQ), Bhati i sur., 2021)* korišten je za procjenu razine izluđivanja od strane ljubavnog partnera. Upitnikom se ispituju dvije dimenzije; gubitak vjere u sebe i partnerovo neslaganje. Sudionici označavaju mjeru slaganja s ukupno 14 tvrdnji na skali Likertovog tipa od 1 “uopće se ne slažem” do 5 “u potpunosti se slažem”. Dimenzija Gubitak vjere u sebe ispitalo se s prvih pet čestica (npr. “Stalno preispitujete i u sebi mijenjate svoje riječi ili misli prije nego što ih izgovorite”) s rasponom rezultata od 5 do 25, a Partnerovo neslaganje ispitalo se s posljednjih devet čestica

(npr. “*Vašem ponašanju partner pripisuje motive koji su suprotni Vašim pravim namjerama*”) s rasponom rezultata od 9 do 45. Rezultati se formiraju kao jednostavna linearna kombinacija rezultata na obje skale dobivanjem ukupne skale Izluđivanja s totalnim rasponom rezultata od 14 do 70 gdje viši rezultat implicira da je osoba više izložena izluđivanju od strane partnera. Bhatti i sur. (2021) su prilikom konstrukcije i validacije instrumenta dobili visok koeficijent unutarnje konzistencije  $\alpha = .93$  za cijelu skalu te  $\alpha = .93$  za Partnerovo neslaganje te  $\alpha = .85$  za Gubitak vjere u sebe. Za potrebe istraživanja i njegovu provedbu, ovaj je instrument preveden s engleskoga na hrvatski jezik. Skala je testirana i validirana na uzorku ženskih sudionica budući da literatura sugerira kako su žrtve izluđivanja dominantno ženskog spola (Myhill, 2015). U ovom istraživanju dobivena je pouzdanost unutarnje konzistencije cijele skale u iznosu Cronbachov  $\alpha = .89$ , za skalu Partnerovo neslaganje Cronbachov  $\alpha = .87$  te za skalu Gubitak vjere u sebe Cronbachov  $\alpha = .76$ . Povezanost između subskala Partnerovo neslaganje i Gubitak vjere u sebe iznosila je  $r = .71$ .

Kako bi se ispitala privrženost ljubavnom partneru korištena je *Modifikacija Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama* (Kamenov i Jelić, 2003) na hrvatskom jeziku. Originalni instrument (*Experience in Close Relationship Scale* (ECR-S), Brennan i sur., 1998) namijenjen je isključivo mjerenju privrženosti u ljubavnom odnosu dok je Modifikacija skraćena verzija sličnih metrijskih karakteristika namijenjena mjerenju privrženosti među partnerima, prijateljima ili članovima obitelji. Modificirani Inventar sadrži 18 čestica, po devet za svaki faktor. Primjer čestice na prvom faktoru koji se mjeri skalom anksioznosti je “*Jako se brinem da ću izgubiti partnera.*”, a za drugi faktor, skalu izbjegavanja “*Radije ne pokazujem partneru svoje prave osjećaje.*”. Prema Brennanu i sur. (1998), subskale anksioznosti i izbjegavanja u niskoj su korelaciji ( $r = .12$ ) te je njihova pouzdanost visoka; čime je iznos koeficijenta unutarnje konzistencije za *Skalu izbjegavanja* .94, a za *Skalu anksioznosti* .91. S druge strane, kod Kamenov i Jelić (2003) dobiven je koeficijent pouzdanosti unutarnje konzistencije za skalu anksioznosti na studentskom uzorku u kontekstu provjere privrženosti partneru, prijateljima i obitelji u vrijednosti od .73 do .82 te za skalu izbjegavanja od .84 do .87 ovisno o osobi/osobama u odnosu na koje se mjerila razina privrženosti. Od sudionica se tražilo da na 18 tvrdnji odgovore u kojoj mjeri se slažu s njima na skali Likertovog tipa od 1 “uopće se ne slažem” do 7 “potpuno se slažem”. Rezultat se određivao zbrojem rezultata na česticama skale anksioznosti odnosno skale izbjegavanja uz prethodno rekodiranje tri čestice. Viši rezultat na skalama ukazivao je na višu razinu anksioznosti ili izbjegavanja u partnerskom odnosu. U ovom istraživanju pouzdanost tipa unutarnje konzistencije skale za dimenziju anksiozne privrženosti

iznosila je Cronbachov  $\alpha = .79$ , a za dimenziju izbjegavajuće privrženosti Cronbachov  $\alpha = .84$ , a povezanost dimenzija iznosila je  $r = .19$ .

Za mjerenje samopoštovanja korištena je dvodimenzionalna *Skala samosviđanja i samokompetentnosti (Self-liking/Self-competence Scale Revised; SLCS-R; Tafarodi i Swann, 2001)* nastala kao produkt dileme samopoštovanja kao jednodimenzionalnog ili dvodimenzionalnog konstrukta jer visoka korelacija ( $r = .69$ ) dviju dimenzija implicira postojanje nadređenog faktora samopoštovanja. Autori tu povezanost tumače kao nužnost s obzirom na to da se subskale samosviđanja i samokompetentnosti ne mogu potpuno odvojiti te dodaju kako su kompetencije pojedinca predmet samohvale u zapadnoj kulturi zbog čega su ljudi ponosni na iste te ih smatraju moralno važnima, a s druge strane, društvo koje koristi sposobnosti individue, davat će joj socijalnu vrijednost zbog navedene kompetencije što dovodi do zaključka kako će uspjeh u nekoj aktivnosti prirodno voditi samosviđanju, kao i osjećaju kompetentnosti (Milić, 2018). Skala je već korištena na hrvatskom uzorku, među studentima i adolescentima (Lebedina-Manzoni i Lotar, 2011) gdje je potvrđena i dvofaktorska struktura s faktorom višeg reda (opća mjera samopoštovanja) s koeficijentom unutarnje konzistencije Cronbachov alfa cijele skale  $\alpha = .94$ , a dimenzije samosviđanja  $\alpha = .91$  te samokompetentnosti  $\alpha = .89$  što konkretnu skalu čini primjerenim instrumentom za mjerenje samopoštovanja. U istraživanju Milić (2018) koeficijent pouzdanosti za cijeli skalu iznosio je  $\alpha = .91$  kao i za skalu samosviđanja, dok je za skalu samokompetentnosti iznosio  $\alpha = .81$ . Sudionice su u ovom istraživanju ispunjavale navedeni dvodimenzionalni upitnik od 16 čestica od čega se jedna polovica čestica odnosila na skalu samosviđanja, a druga polovica na skalu samokompetentnosti. Bilo je potrebno utvrditi stupanj slaganja s navedenim tvrdnjama na skali Likertovog tipa od 1 “izrazito se ne slažem” do 5 “izrazito se slažem”. Nakon rekodiranja čestica, rezultat je formiran kao suma rezultata na svakoj skali, a primjer tvrdnje koja se odnosila na skalu samosviđanja je “*Sklona sam podcijeniti vlastitu vrijednost.*”, a tvrdnje na skali samokompetentnosti “*Voljela bih da sam vještija u svojim aktivnostima.*”. Pouzdanost cijele skale samopoštovanja u ovom istraživanju iznosi  $\alpha = .89$ , dok je pouzdanost za skalu samosviđanja  $\alpha = .89$ , a za skalu samokompetencije  $\alpha = .79$ .

Za ispitivanje pretjeranog žrtvovanja korištena je *Skala pretjeranog žrtvovanja (Revised Unmitigated Communion Scale; Helgeson i Fritz, 1998)* u svrhu mjerenja pretjeranog fokusa na druge i njihove potrebe uz istovremeno zanemarivanje vlastitih potreba (Helgeson i Fritz, 1998). Sudionice su označavale svoje slaganje s devet tvrdnji na skali Likertovog tipa od 1 “uopće se ne slažem” do 7 “u potpunosti se slažem”. Prethodna istraživanja ukazivala su na



zadovoljavajući raspon pouzdanosti unutarnje konzistencije od  $\alpha = .70$  do  $\alpha = .80$  (Fritz i Helgeson, 1998; Helgeson, 1993). Primjer čestice je “*Da bih ja bio sretan, potrebno mi je da su drugi sretni.*”. Pouzdanost skale u ovom istraživanju iznosila je Cronbachov  $\alpha = .81$ .

Za provjeru percipirane socijalne podrške vezi korištena je modificirana verzija (Sušac, 2018) upitnika korištenog od strane Etcheverry i suradnika (2004) na način da su sudionice procjenjivale socijalnu podršku ljubavnog odnosa s partnerom od strane izvora podrške – vlastitih prijatelja. Za početak su sudionice izvještavale o tome znaju li njihovi prijatelji za vezu s partnerom. Odgovori sudionica koje nisu odgovorile potvrdno, nisu korišteni u daljnjoj analizi. Nakon toga su odgovarale na četiri tvrdnje o mišljenju prijatelja o odnosu u kojem se nalaze, a ponuđeni odgovori su bili na skali od 1 „uopće nije točno“ do 7 „potpuno točno“. Primjer čestice je „*Moji prijatelji misle da je ovo dobra veza za mene.*“. Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije skale u ovom istraživanju iznosi Cronbachov  $\alpha = .79$ .

## **Postupak**

Istraživanje je provedeno *online* putem, a rezultati su prikupljeni na prigodnom uzorku ženskih sudionica regrutiranih putem društvenih mreža i internih poveznica (Facebook, Instagram, WhatsApp) preko poznanika i prijatelja. Uvjeti za sudjelovanje u istraživanju, navedeni u pozivnici i uputi, bile su djevojke ili žene u dobi od 16 do 30 godina, trenutno u ljubavnom odnosu. Sudionice su klikom na poveznicu koja vodi do samog istraživanja i upitnika na platformi za formiranje i provedbu anketa i upitnika, LimeSurvey, dobile detaljnu uputu za sudjelovanje, objašnjen je cilj istraživanja, pitanje anonimnosti i važnost davanja iskrenih odgovora, analize temeljene isključivo na grupnoj razini te prezentacije odgovora uz iskazanu slobodu odustajanja bez posljedica. Naveden je i kontakt za dodatna pitanja, nedoumice ili interes za grupne rezultate istraživanja. Nakon pristanka na sudjelovanje, sudionice su odgovorile na pitanja o sociodemografskim podacima, te su redom pristupile Modifikaciji Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama, Skali samopoštovanja, Skali percipirane socijalne podrške vezi od strane prijatelja, Skali pretjeranog žrtvovanja i Upitniku za žrtve izluđivanja. Procijenjeno vrijeme ispunjavanja bilo je od 15 do 20 minuta. Za grupnu obradu rezultata prikupljenih u istraživanju korišten je statistički program *jamovi* (2020).

## Rezultati

U nastavku je prikazana deskriptivna analiza čestica Upitnika izluđivanja (*VGQ*) korištenog u ovom istraživanju s pripadajućim postotcima odgovora na česticama. Stupanj slaganja kretao se od 1 – u potpunosti se ne slažem do 5 – u potpunosti se slažem (Tablica 2).

**Tablica 2**

*Deskriptivna analiza čestica s postotkom odgovora na čestice iz Upitnika izluđivanja (VGQ)*

Čestica	Stupanj slaganja					M
	1	2	3	4	5	
1. Stalno preispitujete i u sebi mijenjate svoje riječi ili misli prije nego što ih izgovorite.	23.4	21.5	20	22.4	12.6	2.79
2. Vaše je stajalište često odbačeno ili je proglašeno potpuno „pogrešnim“.	41.1	25.3	20	9.1	4.5	2.11
3. Partner Vas okrivljuje za „pretjerano dramtiziranje“ kad pokušavate objasniti kako se osjećate.	38.4	20	14.3	15.5	11.7	2.42
4. Ispričavate se iako ne znate što ste učinili krivo.	44.6	19.6	12.2	11.5	12.2	2.27
5. Većina interakcija s partnerom ostavlja Vas s osjećajem manje vrijednosti i sramite se same sebe.	73	12.6	5.7	5	3.6	1.53
6. Vašem ponašanju partner pripisuje motive koji su suprotni Vašim pravim namjerama.	51.8	18.6	16.5	7.2	6	1.97
7. Često se osjećate da morate braniti svoje viđenje stvarnosti od partnera.	53	17.2	14.1	8.4	7.4	2.00
8. Partner Vas uvjerava da nikome ne možete vjerovati osim njemu.	88.5	6.7	1.7	1.7	1.4	1.21
9. Partner često poriče da se nešto dogodilo iako postoje dokazi koji ukazuju na suprotno.	69.9	13.8	6.4	6.2	3.6	1.60
10. Nesigurni ste u svoju sposobnost donošenja odluka jer se partner uglavnom ne slaže s Vama.	79.7	11.7	4.8	2.1	1.7	1.34
11. Partner Vas je optužio za laganje i manipuliranje iako je zapravo on taj koji to radi.	79	9.3	4.8	2.4	4.5	1.44

12. Partnerove pozitivne geste ne nadoknađuju njegove izgovorene omalovažavajuće riječi.	62.8	7.9	9.5	7.4	12.4	1.99
13. Preispitujete svoja uvjerenja i stavove zbog partnerovog neslaganja.	58.2	17.2	13.1	7.9	3.6	1.81
14. Često preispitujete svoj zdravi razum zbog izgovorenih riječi partnera.	68	13.8	7.9	5.5	4.8	1.65
Ukupno Upitnik izluđivanja						26.1

Kako je vidljivo u Tablici 2, sudionice su u prosjeku na tvrdnje odgovarale neslaganjem ( $M = 26.1$ ) budući da je raspon mogućeg zbroja odgovora na skali od 14 do 70. Postotci odgovora na tvrdnje uglavnom teže prema odgovoru 1 (u potpunosti se ne slažem) s iznimkom prve tvrdnje koja glasi „Stalno preispitujete i u sebi mijenjate svoje riječi ili misli prije nego što ih izgovorite.“. Zanimljivo je istaknuti kako tvrdnja „Partner Vas uvjerava da nikome ne možete vjerovati osim njemu.“ ima najvišu proporciju potpunog neslaganja gdje je 95.2% sudionica odgovorilo neslaganjem (odgovori 1 i 2). Gotovo četvrtina se sudionica složila s tvrdnjama (odgovori 4 i 5) „Partner Vas okrivljuje za „pretjerano dramtiziranje“ kad pokušavate objasniti kako se osjećate.“ (27.2%) i „Ispričavate se iako ne znate što ste učinili krivo.“ (23.7%).

Sudionice se prema teorijskim očekivanjima s obzirom na mogući raspon rezultata na upitniku proizvoljno mogu podijeliti u tri skupine; one koje su na čestice odgovarale u prosjeku s neslaganjem (odgovori 1 ili 2) zbog čega ih se može smatrati nimalo ili vrlo malo izloženima pojavi partnerskog izluđivanja ( $n = 290$ ,  $M = 20.2$ ), sudionice koje su umjereno izložene ( $n = 109$ ,  $M = 36.2$ ) te sudionice koje su ozbiljno izložene partnerskom izluđivanju gdje su na skali slaganja odgovarale s 4 (uglavnom se slažem) ili 5 (u potpunosti se slažem) ( $n = 20$ ,  $M = 57.1$ ). Analizom varijance dobivena je statistički značajna razlika između navedenih skupina ( $F_{(2,46.8)} = 634$ ,  $p < .001$ ), a Tukey post-hoc test je značajan što upućuje na međusobnu razliku između sve tri grupe ( $t_{12(416)} = -30.7$ ,  $p < .001$ ,  $t_{13(416)} = -34.5$ ,  $p < .001$ ,  $t_{23(416)} = -18.6$ ,  $p < .001$ ).

U usporedbi s originalnim radom na uzorku žena iz Pakistana (Bhatti i sur., 2021) gdje je prosječna vrijednost pojave izluđivanja bila  $M = 42.01$  što bi značilo prosječno umjereno izluđivanje na bazi uzorka od 150 žena, na području Republike Hrvatske dobivene su niže prosječne vrijednosti ( $M = 26.1$ ).

Kako bi se odgovorilo na prvi problem o sociodemografskim obilježjima žrtava partnerovog izluđivanja, provedeni su prikladni statistički postupci testiranja navedenih

hipoteza poput korelacijske analize i t-testa. U Prilogu 1 mogu se pronaći deskriptivni podaci sociodemografskih obilježja sudionica, i za ukupan rezultat kao i za pojedine subskele Izluđivanja, dok će se ovdje prikazati samo rezultati statističkih postupaka kojima su provjeravane postavljene hipoteze u odnosu na ukupan rezultat na skali Izluđivanja.

Naime, t-test se nije pokazao statistički značajnim za H1a kojom se testirala razlika između sudionica koje su imale manje od 25 godina i sudionica koje su imale jednako ili više od 25 godina u kontekstu doživljavanja izluđivanja od strane ljubavnog partnera na razini cijele skale ( $t_{(417)} = -1.82, p = .07$ ). Dodatno, za razliku u godinama između sudionice i partnera (H1b) nije dobivena statistički značajna korelacija s pojavom izluđivanja na cijeloj skali ( $r = .07, p = .12$ ). Pozitivne vrijednosti koeficijenta korelacije znače da je sudionica bila starija od partnera. Što se tiče obrazovnog statusa sudionice (H1c), nije dobivena statistički značajna korelacija na ukupnoj skali ( $r = -.04, p = .45$ ). Provjerena je i korelacija razlike između obrazovanja sudionice i partnera s pojavom partnerskog izluđivanja (H1d) gdje također nije dobivena statistički značajna na skali ( $r = .07, p = .15$ ). Po pitanju suživota s partnerom (H1e), dobiveni su suprotni rezultati očekivanome; sudionice koje nisu živjele s partnerom više su izvještavale o izluđivanju od strane ljubavnog partnera na ukupnoj skali ( $t_{(417)} = -3.24, p = .001, d = .35$ ). Također, suprotno hipotezi H1f, sudionice koje su živjele u urbanom području više su izvještavale o izluđivanju od strane partnera na ukupnom rezultatu ( $t_{(417)} = -2.51, p = .01, d = .25$ ).

Kako bi se odgovorilo na drugi problem, prikupljeni su podaci o rezultatima sudionica na sljedećim psihološkim konstruktima: izluđivanje, privrženost, samopoštovanje, pretjerano žrtvovanje i socijalna podrška vezi (Tablica 3).

## Tablica 2

### Deskriptivna statistika psiholoških varijabli (N=419)

Varijabla	N	M	SD	Min.	Max.	Mogući raspon	S	K
Dimenzija Neslaganje s partnerom	419	15	7.07	9	45	9 – 45	1.72	3.07
Dimenzija Gubitak vjere u sebe	419	11.1	4.64	5	25	5 – 25	.75	-.01
Izluđivanje (ukupno)	419	26.1	10.9	14	70	14 – 70	1.42	2.01
Anksiozna privrženost	419	26.2	9.06	9	53	9 – 63	.25	-.61
Izbjegavajuća privrženost	419	22.8	8.08	9	60	9 – 63	.85	1.29

Dimenzija Samosviđanje	419	24.4	7.58	8	40	8 – 40	.004	-.67
Dimenzija Samokompetencija	419	25.4	5.21	9	38	8 – 40	-.003	-.08
Samopoštovanje (ukupno)	419	49.8	11.2	19	77	19 – 77	.06	-.19
Pretjerano žrtvovanje	419	42.9	9.29	9	63	9 – 63	-.32	-.27
Socijalna podrška vezi	419	24.8	4.82	4	28	4 – 28	-1.74	2.90

*Napomena:* K – Indeks asimetričnosti; S – Indeks spljoštenosti

Unatoč značajnom Kolmogorov-Smirnovljevom testu normalnosti dijela promatranih varijabli koje indiciraju kako postoji odstupanje od normalne distribucije, prema Klineu (2011), distribucije se mogu smatrati normalnima ako je indeks asimetričnosti manji od tri, a zakrivljenosti manji od osam. Dobiveni indeksi asimetričnosti od -.32 do 1.72, te indeksi zakrivljenosti od -.67 do 3.07 koji ulaze u zadani raspon, zadovoljavaju spomenuti uvjet zbog čega se ove distribucije mogu smatrati podobnima za daljnju analizu u kontekstu provođenja parametrijskih postupaka i planirane regresijske analize.

Drugi je problem razmatran u okviru hijerarhijske regresijske analize gdje su u prvom koraku modela uključene psihološke varijable privrženosti, samopoštovanja i pretjeranog žrtvovanja, a u drugom je koraku u obzir uzeta i prijateljska socijalna podrška vezi. Pearsonovi koeficijenti korelacije između psiholoških osobina sudionica i kriterija, ukupnog rezultata na skali pojave partnerskog izluđivanja, nalaze se u Tablici 4. U Prilogu 2 nalazi se korelacijska matrica između psiholoških obilježja sudionica i pojave partnerskog izluđivanja na pojedinim dimenzijama istog konstrukta.

**Tablica 4**

*Pearsonovi koeficijenti korelacije između psiholoških obilježja sudionica i pojave partnerskog izluđivanja kao ukupni rezultat (N = 419).*

	Izluđivanje ukupno	Anksiozna privrženost	Izbjegava juća privrženost	Samosvi đanje	Samokompet encija	Samopošto vanje ukupno	Pretjer ano žrtvov anje	Prijateljs ka socijalna podrška vezi
Izluđivanje ukupno	-	.44**	.35**	-.29**	-.23**	-.31**	.18**	-.42**
Anksiozna privrženost		-	.19**	-.41**	-.31**	-.42**	.28**	-.25**

Izbjegavajuća privrženost	-	-.21**	-.18**	-.22**	-.07	-.29**
Samosviđanje		-	.53**	.92**	-.39**	.16*
Samokompetencija			-	.82**	-.12*	.10*
Samopoštovanje ukupno				-	-.32**	.16**
Pretjerano žrtvovanje					-	-.08
Prijateljska socijalna podrška vezi						-

Napomena: \*  $p < .05$ , \*\* $p < .01$

Kako je vidljivo u Tablici 4, anksiozna i izbjegavajuća privrženost, te pretjerano žrtvovanje pozitivno su povezane s izluđivanjem što znači da bi viši rezultati na navedenim varijablama trebali pratiti i više rezultate na skali pojave izluđivanja od strane ljubavnog partnera. S druge strane, negativno povezane varijable s kriterijem su samopoštovanje, ali i prijateljska socijalna podrška vezi. Drugim riječima, niže samopoštovanje i niži rezultati na prijateljskoj socijalnoj podršci vezi praćeni su višim rezultatima na kriteriju; pojavi izluđivanja od strane ljubavnog partnera.

Provjereni su i preduvjeti za provođenje hijerarhijske regresijske analize poput provjere multikolinearnosti pregledom korelacijske matrice gdje je najveća korelacija prediktora  $r = .44$ ., te dodatno pregledom VIF indikatora u iznosu od 1.11 do 1.33 za navedene prediktore. Utvrđena je i nezavisnost reziduala pomoću Durbin-Watson testa u iznosu od 2.15 što indicira da nema autokorelacije u uzorku. Hijerarhijska je regresijska analiza provedena je s ukupnim rezultatom na skali izluđivanja kao kriterijem (Tablica 5), a rezultati hijerarhijskih regresijskih analiza pojedinih dimenzija Neslaganje s partnerom i Gubitak vjere u sebe se nalaze u Prilogu 3.

## Tablica 5

Rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterij ukupnog rezultata skale izluđivanja ( $N=419$ )

Kriterij Izluđivanje (ukupno)	1.korak			2.korak		
	$\beta$	$\sigma_e$	$p$	$\beta$	$\sigma_e$	$p$
1. korak						

Anksiozna privrženost	.35	.05	< .001	.29	.05	< .001
Izbjegavajuća privrženost	.24	.06	< .001	.17	.06	< .001
Samopoštovanje ukupno	-.08	.05	.084	-.10	.04	.082
Pretjerano žrtvovanje	.08	.05	.076	.07	.05	.102
2. korak						
Prijateljska socijalna podrška vezi				-.28		< .001
$R^2$	.28		< .001	.36		< .001
$\Delta R^2$				.07		< .001

Hijerarhijska regresijska analiza rezultirala je s 28.1% objašnjene varijance kriterija u prvom koraku pri čemu je model statistički značajan ( $F_{(4,407)} = 39.8, p < .001$ ). Značajnim prediktorima pokazale su se anksiozna i izbjegavajuća privrženost. Osobe visoko na tim dimenzijama češće su izvještavale o izluđivanju od strane ljubavnog partnera. U drugom koraku, dodavanjem socijalne podrške vezi od strane prijatelja, uz prethodno navedene, značajan je bio i uvedeni prediktor na način da se niža prijateljska percipirana socijalna podrška vezi javljala kod sudionica koje češće izvještavaju o izluđivanju od strane partnera. Ovim se modelom objasnilo dodatnih 7.1% varijance ( $F_{(5,406)} = 44.1, p < .001$ ), a cjelokupnim modelom 36% varijance kriterija. Ovom se analizom potvrdila hipoteza o češćoj pojavi izluđivanja od strane partnera za više razine anksiozne i izbjegavajuće privrženosti u prvom koraku, a u drugome dodatno i niža razina percipirane socijalne podrške vezi.

S obzirom na neistraženost konstrukta izluđivanja (eng. *gaslighting*), psihološke varijable primarno su u prvom koraku, a varijabla prijateljske socijalne podrške vezi u drugome. Međutim, kad se zamijeni redoslijed blokova, model je također statistički značajan ( $F_{(4,406)} = 29.1; p < .001$ ) i u prvom koraku je objašnjeno 11.8% varijance kriterija, u drugom dodatnih 19.7% što zajedno čini ukupno 31.5% objašnjene varijance kriterija ovim modelom. U prvom je koraku prijateljska socijalna podrška vezi značajan negativan prediktor ( $\beta = -.344, \sigma_e = .045, p < .001$ ), a u drugom koraku su pozitivni prediktori bili anksiozna ( $\beta = .279, \sigma_e = .021, p < .001$ ) i izbjegavajuća privrženost ( $\beta = .120, \sigma_e = .026, p = .007$ ) te pretjerano žrtvovanje ( $\beta = .135, \sigma_e = .022, p = .003$ ), dok je samopoštovanje bilo negativan prediktor ( $\beta = -.136, \sigma_e = .019, p = .004$ ).

## Rasprava

Pregledom čestica upitnika Izluđivanja, može se zaključiti kako su neke čestice kao indikatori relevantnog ponašanja učestaliji na ovom uzorku mladih odraslih osoba, a drugi znatno rjeđe. Primjerice, 35% sudionica smatra da u partnerskom odnosu uglavnom ili u potpunosti preispituje i u sebi mijenja riječi ili misli prije nego ih izgovori. Međutim, taj rezultat

može biti dijelom i zbog crta ličnosti sudionica koje više promišljaju o svojim riječima ili postupcima prije nego ih provedu, ne samo u partnerskim odnosima već u životu općenito. Isto se može reći i za česticu „Ispričavate se iako ne znate što ste učinili krivo“ (23.7%). Zanimljivo je kako 27.2% sudionica uglavnom ili u potpunosti doživljava od partnera osudu za „pretjerano dramtiziranje“ što djelomično može biti crta ličnosti sudionice, ali i partnera na način da su oboje drugačiji i riječ „dramtiziranje“ može značiti puno toga, ovisno o pojedinčevom stupnju tolerancije na prepirku, konflikt, iznošenje stavova i mišljenja druge osoba i slično. Nadalje, s tvrdnjom „Partnerove pozitivne geste ne nadoknađuju njegove izgovorene omalovažavajuće riječi“ uglavnom ili u potpunosti se slaže 19.8% sudionica što bi impliciralo da su na ovom uzorku za petinu sudionica prepirke češće i intenzivnije nego mirno razdoblje ili, s druge strane, to može biti osobna karakteristika sudionice koja duže pamti negativne događaje u odnosu na pozitivne. S druge strane, sudionice se najmanje slažu s tvrdnjama poput „Partner Vas uvjerava da nikome ne možete vjerovati osim njemu“ (3.1%) i „Nesigurni ste u svoju sposobnost donošenja odluka jer se partner uglavnom ne slaže s Vama“ (3.8%) vjerojatno zato što one predstavljaju ekstremnije oblike nasilja od ostalih tvrdnji, a samim time su i manje zastupljeni u populaciji. U usporedbi s originalnim radom provedenim na uzorku žena iz Pakistana (Bhatti i sur., 2021) gdje rezultati upućuju na umjereno izluđivanje, na području Republike Hrvatske ista pojava još uvijek nije zastupljena u tolikoj mjeri s obzirom na niže prosječne vrijednosti uzorka.

Cilj je ovoga rada bio ispitati neka sociodemografska obilježja žena koje su doživjele izluđivanje (eng. *gaslighting*) od strane ljubavnog partnera kao i doprinos psiholoških obilježja žena te percipirane prijateljske socijalne podrške vezi u objašnjenju doživljenog partnerskog izluđivanja.

Prvi je problem bio ispitati razliku u doživljenom izluđivanju od strane ljubavnog partnera s obzirom na neka demografska obilježja sudionica i njihovih partnera. U ovome istraživanju nisu se replicirali rezultati prethodnih istraživanja (WHO, 2013; Walters i sur., 2011; Ezechi i sur., 2009; Australian Bureau of Statistics, 2006; Catalano, 2006) – nije dobivena statistički značajna razlika između sudionica mlađih, odnosno starijih od 25 u razini doživljenog izluđivanja od strane ljubavnog partnera čime se nije potvrdila H1a hipoteza, kao ni H1b gdje se provjeravala povezanost između dobne razlike para i partnerskog izluđivanja. Obrazovni status sudionice (H1c) se također nije pokazao značajnim kao ni obrazovna razlika u obrazovanju između sudionice i partnera (H1d) što je suprotno očekivanjima temeljenim na prethodnim istraživanjima (Cheumchit, 2018; Dalal, 2011; Hammoury i sur., 2009; Hindin i



sur., 2008; Hynes i sur., 2004; Khawaja i Hammoury, 2008a; Parmar i sur., 2012; Stewart i sur., 2012). Nalazi navedenih hipoteza mogu se objasniti restrikcijom dobnog i obrazovnog raspona. Osim što je dobní raspon u istraživanju bio od 16 do 30 godina, važno je napomenuti i da je realni raspon od 18 do 25 godina kad su sudionice većinom u procesu školovanja gdje je otprilike pola njih završilo srednju školu, zbog čega varijabla obrazovanja sudionice, kao i razlika u obrazovanju između nje i partnera, imaju ograničene rezultate.

Suprotno pretpostavci i znanstvenoj literaturi, dobiveno je kako sudionice koji ne žive s partnerom više izvještavaju o izluđivanju od onih koje žive (H1e). Možda bi se ovaj nalaz mogao objasniti većom nesigurnošću i potrebom za kontrolom partnera koji ne žive zajedno.

Konačno, dobiveni nalaz da sudionice koje žive u urbanom području više izvještavaju o partnerskom izluđivanju u odnosu na sudionice iz ruralnog područja u suprotnosti je hipotezi (H1f) ovog istraživanja. Ipak, u istraživanju Dalala (2011), sudionice urbanog područja više su izložene emocionalnom, a manje fizičkom nasilju dok su sudionice ruralnog područja više izložene seksualnom nasilju što se može objasniti socijalnim čimbenicima, ali i pragom tolerancije za navedene vrste nasilja u ruralnom ili urbanom području gdje će se, primjerice, lakše prepoznavati i okolina će strože osuđivati fizičko nasilje u urbanom području zbog čega će taj oblik zlostavljanja biti manje zastupljen, ali će učestaliji biti drugi oblici, poput emocionalnog, često prikrivenog, nasilja o kojemu se ne priča ni u urbanim područjima.

Drugi se problem odnosio na ispitivanje odnosa između psiholoških obilježja sudionica (privrženosti, samopoštovanja i pretjeranog žrtvovanja) i doživljenosti izluđivanja od strane ljubavnog partnera. U pogledu hipoteze H2a, značajni pozitivni prediktori bili su anksiozna i izbjegavajuća privrženost u smjeru da će sudionice više na navedenim varijablama češće izvještavati o pojavi izluđivanja od strane ljubavnog partnera. Navedeno se može povezati s, u uvodu spomenutom, teorijom privrženosti (Brennan i sur., 1998) gdje je nesigurna privrženost na obje dimenzije; anksioznom i izbjegavajućom, glavni psihološki prediktor viktimizacije u kontekstu partnerskog nasilja (Bifulco i sur., 2019; Bonache i sur., 2019; Spencer i sur., 2021; Wilson i sur., 2013). S druge strane, prediktori pretjerano žrtvovanje i samopoštovanje se nisu pokazali značajnima u ovoj regresijskoj analizi te se stoga hipoteza H2a može smatrati djelomično potvrđenom. Gledajući ih zasebno, pretjerano žrtvovanje pozitivno značajno korelira s pojavom izluđivanja, dok negativno korelira samopoštovanje, ali u kombinaciji s ostalim prediktorima nisu se pokazali značajnima.

U drugom koraku hijerarhijske regresijske analize potvrđena je hipoteza H2b; percipirana prijateljska socijalna podrška vezi značajan je negativan prediktor izluđivanju na način da će osobe s nižom percipiranom socijalnom podrškom vezi od strane prijatelja češće izvještavati o pojavi izluđivanja od strane partnera. Ovaj se nalaz može tumačiti pomoću spomenutog načela prijelaznosti u socijalnim odnosima gdje sviđanje između dvije osobe može povećati šansu da će se osoba sviđjeti i trećoj (Parks i sur., 1983). Drugo objašnjenje može biti i Heiderova teorija ravnoteže (1946; prema Specher i Felme, 1992) gdje stavovi između tri osobe trebaju biti ili svi pozitivni ili dva negativna i jedan pozitivan kako bi odnosi bili u ravnoteži. Nedosljedna ili neuravnotežena situacija je kad su prisutni svi negativni odnosi ili dva pozitivna odnosa; sudionica i partner su u dobrom odnosu, ali partner se ne sviđa sudioničinoj prijateljici. Neuravnotežena situacija najčešće dovodi do promjene stava kako bi se uspostavila ravnoteža, a osim što ovisi o drugim činiteljima poput osobina ličnosti, odvijat će se načelom najmanjeg napora – osoba kojoj je se ne sviđa partner koji se sviđa sudionici, npr. njezinoj prijateljici, mogla bi najlakše prilagoditi svoj stav prema njezinom partneru kako bi se ravnoteža uspostavila i dovela do sva tri pozitivna stava.

Dodatno, u Prilogu 6 može se primijetiti kako su za kriterij jedne dimenzije izluđivanja, Gubitak vjere u sebe, dobiveni svi značajni prediktori u skladu s hipotezama drugog i trećeg problema. Naime, anksiozna i izbjegavajuća privrženost kao i pretjerano žrtvovanje značajni su pozitivni prediktori dimenzije Gubitak vjere u sebe dok je samopoštovanje bilo negativan prediktor. Osim spomenutog nalaza o privrženosti, u kontekstu Gubitka vjere u sebe, pretjerano žrtvovanje javlja se kod sudionica koje se beskompromisno podređuju partneru i njegovim potrebama zbog čega partner ima više povoda za manipulacijom i konstantnim izluđivanjem osobe kako bi i dalje radila sve u njegovu korist. U drugom je koraku značajan negativan prediktor bila prijateljska socijalna podrška vezi što je logično ako se pokazalo kako je visoko percipirana prijateljska socijalna podrška vezi zapravo relevantan faktor u napuštanju nasilne, nestabilne i nekvalitetne veze (Bryant i Conger, 1999), a samim time i izluđivanja na način da prijatelji svojim neodobravanjem veze i/ili partnerovog ponašanja, potiču sudionicu da napusti zajednicu i ne bude žrtva manipulacije. S obzirom da su se svi prediktori pokazali značajnima za Gubitak vjere u sebe, može se pretpostaviti kako je odabrani set prediktora relevantan za sudionice koje su imale iskustva s izluđivanjem od strane ljubavnog partnera, ali čini se kako izluđivanje najviše utječe na osobu u pogledu njezinog selfa; sumnje u sebe i svojih kompetencija što dovodi do samopreispitivanja i sumnje u vlastitu vrijednost.

## **Vrijednost, prijedlozi za buduća istraživanja, implikacije i nedostaci istraživanja**

Ovo je prvo istraživanje u Republici Hrvatskoj koje se bavi fenomenom partnerskog izluđivanja uopće te doprinosom različitih sociodemografskih obilježja, kao i psiholoških osobina poput privrženosti, samopoštovanja i pretjeranog žrtvovanja te percipirane socijalne podrške vezi od strane prijatelja. Istraživanje je rezultiralo nalazima povezanosti i razlika navedenih varijabli zasebno te u sklopu hijerarhijske regresijske analize.

Općenito, istraživanja partnerskog nasilja ili nasilja generalno, problematična su zbog same prirode prikupljanja podataka samoiskazom; teško je utvrditi prevalenciju partnerskog zlostavljanja, a samim time i partnerskog izluđivanja jer, budući da se radi o retrospektivnom ispitivanju mnoge se žrtve ne sjećaju, ne prepoznaju i/ili nisu spremne izvještavati o doživljenom zlostavljanju. S druge strane, u ovom su istraživanju mogle sudjelovati samo ženske osobe zbog čega nije u obzir uzeta varijabla spola za dodatno ispitivanje nalaza kako su žene podložnije emocionalnom zlostavljanju od muškaraca. Također, iste su trebale biti u trenutnom romantičnom odnosu što dodatno može ograničiti rezultate. Odnosno, postoji velika vjerojatnost da su trenutno slobodne sudionice, koje nisu imale priliku sudjelovati u istraživanju zbog statusa veze, u prošlim ljubavnim odnosima doživljavale izluđivanje što nije obuhvaćeno ovim istraživanjem.

U budućim bi istraživanja bilo korisno uključiti varijable spola i povećati dobni raspon u korist sudionika i sudionica starijih od 30 godina. U istraživanju se nisu proučavale osobine ličnosti što se preporučuje u budućim istraživanjima kao proširenje postojećeg znanja u znanstvenoj literaturi o navedenom predmetu istraživanja. Kako je ovo istraživanje prvo na području Republike Hrvatske koje proučava fenomen partnerskog izluđivanja, postoje razne teorije i varijable koje bi se mogle proučavati u okviru objašnjenja pojave partnerskog izluđivanja. Također, u budućim istraživanjima, partnersko bi se izluđivanje trebalo jasnije definirati u terminima odnosa sa sličnim manipulativnim oblicima zlostavljanja, ali i u odnosu na nadređene pojmove poput nasilja, obiteljskog nasilja i partnerskog nasilja te razmotriti relevantnost samog prijevoda naziva istraživane pojave izluđivanja.

Vrijednost ovog istraživanja upravo je u rezultatima koji čitateljima mogu prvenstveno osvijestiti i približiti problem partnerskog izluđivanja i potencijalno povećati šanse za prepoznavanjem istoga, kod sebe ili drugih. Konačno, važno je dodatno empirijski proučiti i prediktore u kontekstu lakše identifikacije žrtava partnerskog izluđivanja kako bi se isto moglo spriječiti.

## Zaključak

Cilj ovoga rada bio je ispitati neka sociodemografska obilježja žena koje su doživjele izluđivanje (eng. *gaslighting*) od strane ljubavnog partnera kao i doprinos psiholoških obilježja te percipirane socijalne podrške vezi u doživljenom izluđivanju. Rezultati istraživanja provedeni na 419 sudionica pokazuju kako sudionice koje ne žive s partnerom, ali žive u urbanom području više izvještavaju o partnerskom izluđivanju. Ispitivanjem relativnog doprinosa psiholoških obilježja žena te prijateljske socijalne podrške vezi, kao značajni pozitivni prediktori partnerskog izluđivanja pokazali su se anksiozna i izbjegavajuća privrženost, dok je negativan prediktor bila prijateljska socijalna podrška vezi. Ovo je istraživanje važno zbog sve veće stope partnerskog nasilja globalno, ali i u Republici Hrvatskoj te kao mogući izvor informacija za pružanje pomoći i educiranjem u svrhu prevencije i samog prepoznavanja žrtava partnerskog izluđivanja. Potrebna su dodatna istraživanja kako bi se omogućio razvoj znanja o fenomenu partnerskog izluđivanja.

## Literatura

- Abramson, K. (2014). Turning up the Lights on Gaslighting. *Philosophical perspectives*, 28(1), 1-30. <https://doi.org/10.1111/phpe.12046>
- Abuya, B. A., Onsomu, E. O., Moore, D. i Piper, C. N. (2012). Association between education and domestic violence among women being offered an HIV test in urban and rural areas in Kenya. *Journal of Interpersonal Violence*, 27(10), 2022-2038.
- Adebowale, A. S. (2018). Spousal age difference and associated predictors of intimate partner violence in Nigeria. *BMC Public health*, 18(1), 1-15.
- Allison, C. J., Bartholomew, K., Mayseless, O. i Dutton, D. G. (2007). Love as a Battlefield. *Journal of Family Issues*, 29(1), 125–150. <https://doi.org/10.1177/0192513x07306980>
- Australian Bureau of Statistics. (2006). Personal safety survey.
- Bhatti, M. M., Shuja, K. H., Aqeel, M., Bokhari, Z., Gulzar, S. N., Fatima, T. i Sama, M. (2021). Psychometric development and validation of victim gaslighting questionnaire (VGQ): across female sample from Pakistan. *International Journal Of Human Rights In Healthcare*, 16(1), 4-18.
- Bifulco, A., Damiani, R., Jacobs, C., Bunn, A. i Spence, R. (2019). Partner violence in women –associations with childhood maltreatment, attachment style and major depression. *Maltrattamento e Abuso all'Infanzia*, 2, 13–28. <https://doi.org/10.3280/mal2019-002002>
- Bonache, H., Gonzalez-Mendez, R. i Krahé, B. (2019). Adult attachment styles, destructive conflict resolution, and the experience of intimate partner violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(2), 287–309. <https://doi.org/10.1177/0886260516640776>.
- Bosson, J. K. i Swann Jr, W. B. (1999). Self-liking, self-competence, and the quest for self-verification. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(10), 1230-1241.
- Bosson, J. K. i Swann, W. B. (2009). Self-esteem. U M. R. Leary i R. H. Hoyle (Ur.), Handbook of individual differences in social behavior (str. 527–546). The Guilford Press.

- Brennan, K. A., Clark, C. L. i Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In J.A. Simpson & W.S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (pp. 46–76). The Guilford Press
- Bryant, C.M. i Conger, R.D. (1999). Marital Success and Domains of Social Support in Long-Term Relationships: Does the Influence of Network Members Ever End? *Journal of Marriage and Family*, 61(2), 437-450.
- Candel, O. S. i Turliuc, M. N. (2019). Insecure attachment and relationship satisfaction: A meta-analysis of actor and partner associations. *Personality and Individual Differences*, 147, 190-199
- Catalano, S. M. (2006). *Intimate partner violence in the United States*. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Justice programs, Bureau of Justice Statistics.
- Chuemchit, M., Chernkwanma, S., Rugkua, R., Daengthern, L., Abdullakasim, P. i Wieringa, S. E. (2018). Prevalence of Intimate Partner Violence in Thailand. *Journal of family violence*, 33(5), 315–323. <https://doi.org/10.1007/s10896-018-9960-9>
- Clucas, C. (2020). Understanding self-respect and its relationship to self-esteem. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 46(6), 839-855.
- Coker, A. L., Davis, K. E., Arias, I., Desai, S., Sanderson, M., Brandt, H. M. i Smith, P. H. (2021). REPRINT OF: Physical and mental health effects of intimate partner violence for men and women. *American Journal of Preventive Medicine*, 61(6), 777-786
- Dalal, K. (2011). Does economic empowerment protect women from intimate partner violence?. *Journal of injury and violence research*, 3(1), 35. <https://doi.org/10.5249/jivr.v3i1.76>
- Danoff-Burg, S., Revenson, T. A., Trudeau, K. J. i Paget, S. A. (2004). Unmitigated communion, social constraints, and psychological distress among women with rheumatoid arthritis. *Journal of Personality*, 72(1), 29-46.
- Dorpat, T. (1994). On the double whammy and gaslighting. *Psychoanalysis & Psychotherapy*.
- Dorpat, T. L. (2007). *Crimes of punishment: America's culture of violence*. Algora Publishing.

- Ehrensaft, M. K., Langhinrichsen-Rohling, J., Heyman, R. E., O'Leary, K. D. i Lawrence, E. (1999). Feeling controlled in marriage: A phenomenon specific to physically aggressive couples?. *Journal of Family Psychology, 13*(1), 20.
- Etcheverry, P.E. i Agnew, C.R. (2004). Subjective norms and the prediction of romantic relationship state and fate. *Personal Relationships, 11*(4), 409-428.
- Evans, P. (1996). *The verbally abusive relationship: How to recognize it and how to respond*. Holbrook, MA: Adams Media.
- Ezechi, O. C., Gab-Okafor, C., Onwujekwe, D. I., Adu, R. A., Amadi, E. i Herbertson, E. (2009). Intimate partner violence and correlates in pregnant HIV positive Nigerians. *Archives of gynecology and obstetrics, 280*, 745-752.
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Follingstad, D. R., Bradley, R. G., Laughlin, J. E. i Burke, L. (1999). Risk factors and correlates of dating violence: the relevance of examining frequency and severity levels in a college sample. *Violence and victims, 14*(4), 365–380.)
- Fritz, H. L. i Helgeson, V. S. (1998). Distinctions of unmitigated communion from communion: self-neglect and overinvolvement with others. *Journal of Personality and Social Psychology, 75*(1), 121-140. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.75.1.121>
- Gass, G. Z. i Nichols, W. C. (1988). Gaslighting: A marital syndrome. *Contemporary Family Therapy, 10*(1), 3-16. <https://doi.org/10.1007/BF00922429>
- Godbout, N., Daspe, M.-È., Lussier, Y., Sabourin, S., Dutton, D. i Hébert, M. (2017). Early exposure to violence, relationship violence, and relationship satisfaction in adolescents and emerging adults: The role of romantic attachment. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 9*(2), 127–137. <https://doi.org/10.1037/tra0000136>
- Goldsmith, R. E. i Freyd, J. J. (2005). Awareness for emotional abuse. *Journal of Emotional Abuse, 5*(1), 95-123
- Hailes, H. P. (2023). *"They're Out to Take Away Your Sanity": An Ecological Investigation of Gaslighting in Intimate Partner Violence* (Doctoral dissertation, Boston College).

- Hammoury, N., Khawaja, M., Mahfoud, Z., Afifi, R. A. i Madi, H. (2009). Domestic violence against women during pregnancy: The case of Palestinian refugees attending an antenatal clinic in Lebanon. *Journal of Women's Health, 18*(3), 337–345. <https://doi.org/10.1089/jwh.2007.0740>
- Helgeson, V. i Fritz, H. (1999). Unmitigated Agency and Unmitigated Communion: Distinctions From Agency And Communion. *Journal of Research in Personality, 2*(33), 131-158. <https://doi.org/10.1006/jrpe.1999.2241>
- Helgeson, V. S. (1993). Implications of agency and communion for patient and spouse adjustment to a first coronary event. *Journal of Personality and Social Psychology, 64*(5), 807.
- Helgeson, V. S. i Fritz, H. L. (1998). A theory of unmitigated communion. *Personality and Social Psychology Review, 2*(3), 173-183.
- Hindin, M. J., Kishor, S. i Ansara, D. L. (2008). *Intimate partner violence among couples in 10 DHS countries: Predictors and health outcomes*. Macro International Incorporated
- Hynes, M., Robertson, K., Ward, J. i Crouse, C. (2004). A determination of the prevalence of gender-based violence among conflict-affected populations in East Timor. *Disasters, 28*(3), 294–321. <http://doi.org/10.1111/j.0361-3666.2004.00260.x>
- Jejeebhoy, S. J. (1998). Associations between wife-beating and fetal and infant death: impressions from a survey in rural India. *Studies in family planning, 300-308*.
- Kamenov, Ž. i Jelić, M. (2003). Validacija instrumenta za mjerenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: Modifikacija Brennanova Inventara iskustava u bliskim vezama. *Suvremena psihologija, 6*(1).
- Keatley, D. A., Quinn-Evans, L., Joyce, T. i Richards, L. (2022). Behavior sequence analysis of victims' accounts of intimate partner violence. *Journal of interpersonal violence, 37*(21-22), NP19290-NP19309.
- Khawaja, M. i Hammoury, N. (2008). Coerced sexual intercourse within marriage: a clinic-based study of pregnant Palestinian refugees in Lebanon. *Journal of midwifery & women's health, 53*(2), 150-154.



- Kim, J. H., Park, E. C. i Lee, S. G. (2015). The impact of age differences in couples on depressive symptoms: evidence from the Korean longitudinal study of aging (2006–2012). *BMC psychiatry*, 15(1), 1-9.
- Klein, W., Wood, S. i Li, S. (2022). *A Qualitative Analysis of Gaslighting in Romantic Relationships*.
- Kline, P. (2011). *The Handbook of psychological testing (2nd ed.)*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315812274>
- Lebedina Manzoni, M. i Lotar, M. (2011). Simptomi depresivnosti i samoorijentirane kognicije. *Psihologijske teme*, 20(1), 27-44.
- Manning, W. D., Longmore, M. A. i Giordano, P. C. (2018). Cohabitation and Intimate Partner Violence during Emerging Adulthood: High Constraints and Low Commitment. *Journal of family issues*, 39(4), 1030–1055. <https://doi.org/10.1177/0192513X16686132>
- Mikulincer, M. i Doron, G. (2016). Adult attachment and self-related processes.; M. Kyrios, R. Moulding, G. Doron, S. S. Bhar, M. Nedeljkovic i M. Mikulincer (Eds.), *The self in understanding and treating psychological disorders* (pp. 19–28). Cambridge University Press.
- Milić, M. (2018). *Odnos životnih ciljeva, funkcija autobiografskog pamćenja i samopoštovanja na prijelazu u ranu odraslu dob* (Doctoral dissertation).
- Myhill, A. (2015). Measuring coercive control: What can we learn from national population surveys?. *Violence against women*, 21(3), 355-375.
- O’Keefe, M. (2005). Teen dating violence: A review of risk factors and prevention efforts. National Electronic Network on Violence Against Women.
- Panda, P. i Agarwal, B. (2005). Marital violence, human development and women’s property status in India. *World development*, 33(5), 823-850.
- Parks, M.R. i Adelman, M.B. (1983). Communication Networks and the Development of Romantic Relationships: An Expansion of Uncertainty Reduction Theory. *Human Communication Research*, 10(1), 55-79.

- Parmar, P., Agrawal, P., Greenough, P. G., Goyal, R. i Kayden, S. (2012). Sexual violence among host and refugee population in Djohong district, Eastern Cameroon. *Global Public Health*, 7(9), 974–994. <https://doi.org/10.1080/17441692.2012.688061>
- Qamar, M., Harris, M. A. i Tustin, J. L. (2022). The association between child marriage and domestic violence in Afghanistan. *Journal of interpersonal violence*, 37(5-6), 2948-2961.
- Ramachandran, V. S. (1994). *Encyclopedia of human behavior*. San Diego: Academic Press.
- Riggs, D. W. i Bartholomaeus, C. (2018). Gaslighting in the context of clinical interactions with parents of transgender children. *Sexual and Relationship Therapy*, 1-13. <https://doi.org/10.1080/14681994.2018.1444274>
- Schneider, C. i Brimhall, A. S. (2013). From Scared to Repaired: Using an Attachment-Based Perspective to Understand Situational Couple Violence. *Journal of Marital and Family Therapy*, 40(3), 367–379. <https://doi.org/10.1111/jmft.12023>
- Sheikh, F., Koolae, A. K. i Zadeh, M. R. (2013). The comparison of self-differentiation and self-concept in divorced and non-divorced women who experience domestic violence. *International journal of high risk behaviors & addiction*, 2(2), 66.
- Shorey, R.C., Tirone, V., Nathanson, A.M., Handsel, V.A. i Rhatigan, D.L. (2013). A Preliminary Investigation of the Influence of Subjective Norms and Relationship Commitment on Stages of Change in Female Intimate Partner Violence Victims. *Journal of Interpersonal Violence*, 28(3) 621-642.
- Spear, A. D. (2020). Gaslighting, confabulation, and epistemic innocence. *Topoi*, 39(1), 229-241. <https://doi.org/10.1007/s11245-018-9611-z>
- Spencer, C. M., Keilholtz, B. M. i Stith, S. M. (2021). The association between attachment styles and physical intimate partner violence perpetration and victimization: A meta-analysis. *Family process*, 60(1), 270-284
- Sprecher, S. i Felmlee, D. (1992). The Influence of Parents and Friends on the Quality and Stability of Romantic Relationships: A Three-Wave Longitudinal Investigation. *Journal of Marriage and Family*, 54(4), 888-900.

- Stark, C. A. (2019). Gaslighting, misogyny, and psychological oppression. *The Monist*, 102(2), 221–235. <https://doi.org/10.1093/monist/onz007>
- Stark, E. (2010). Do violent acts equal abuse? Resolving the gender parity/asymmetry dilemma. *Sex roles*, 62, 201-211.
- Stewart, D. E., Gagnon, A. J., Merry, L. A. i Dennis, C. L. (2012). Risk factors and health profiles of recent migrant women who experienced violence associated with pregnancy. *Journal of Women's Health*, 21(10), 1100–1106. <http://doi.org/10.1089/jwh.2011.3415>
- Sušac, N. (2018). *Uloga psihičkog nasilja i percipirane socijalne podrške vezi u predanosti intimnim vezama mladih odraslih osoba* (Doctoral dissertation).
- Sweet, P. L. (2019). The sociology of gaslighting. *American Sociological Review*, 84(5), 851-875.
- Tafarodi, R. W. i Swann Jr, W. B. (2001). Two-dimensional self-esteem: Theory and measurement. *Personality and individual Differences*, 31(5), 653-673.
- Tarzia, L. (2021). Toward an Ecological Understanding of Intimate Partner Sexual Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(23–24), 11704–11727. <https://doi.org/10.1177/0886260519900298>
- The-jamovi-project. JAMOVI [Internet]. 2020. Dostupno na: <https://www.jamovi.org>.
- Toqeer, S., Aqeel, M., Shuja, K. H., Bibi, A. i Abbas, J. (2021). Attachment styles, facebook addiction, dissociation and alexithymia in university students; a mediational model. *Nature-Nurture Journal of Psychology*, 1(1), 28-37.
- Velotti, P., Rogier, G., Beomonte Zobel, S., Chirumbolo, A. i Zavattini, G. C. (2020). The Relation of Anxiety and Avoidance Dimensions of Attachment to Intimate Partner Violence: A MetaAnalysis About Perpetrators. *Trauma, Violence, & Abuse*, 23(1), 196–212. <https://doi.org/10.1177/1524838020933864>
- Volpe, E. M., Hardie, T. L., Cerulli, C., Sommers, M. S. i Morrison-Beedy, D. (2013). What's age got to do with it? Partner age difference, power, intimate partner violence, and sexual

- risk in urban adolescents. *Journal of interpersonal violence*, 28(10), 2068–2087. <https://doi.org/10.1177/0886260512471082>
- Walters, M. L., Black, M. C., Basile, K. C., Breiding, M. J., Smith, S. G., Merrick, M. T., ... i Chen, J. (2011). The national intimate partner and sexual violence survey (NISVS): 2010 summary report.
- Weitzman, A. (2014). Women's and Men's Relative Status and Intimate Partner Violence in India. *Population and Development Review*, 40, 55-75. <https://doi.org/10.1111/J.1728-4457.2014.00650.X>.
- Wilson, J. B., Gardner, B. C., Brosi, M. W., Topham, G. L., i Busby, D. M. (2013). Dyadic adult attachment style and aggression within romantic relationships. *Journal of Couple & Relationship Therapy*, 12(2), 186–205.
- World Health Organization. (2013). *Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*.
- World Health Organization. (2021). *Violence against women prevalence estimates, 2018: global fact sheet* (No. WHO/SRH/21.6). World Health Organization.
- Zink, T., Jacobson Jr, C. J., Pabst, S., Regan, S. i Fisher, B. S. (2006). A lifetime of intimate partner violence: Coping strategies of older women. *Journal of interpersonal violence*, 21(5), 634-651.
- Zweig, J. M., Dank, M., Yahner, J. i Lachman, P. (2020). *Technology and teen dating violence and abuse: A literature review*. *National Institute of Justice Journal*, 280, 34-44.

## Prilozi

### Prilog 1

*Deskriptivni podaci i t-vrijednosti sudionica grupiranih po dobi; ispod i iznad ili jednako 25 godina (H1a)*

	<i>Grupa</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t<sub>(416)</sub></i>	<i>Veličina učinka (d)</i>
Izluđivanje ukupno	Ispod 25 godina	310	25.5	10.13	-1.82 ( <i>p</i> = .07)	.20
	Jednako ili više od 25 godina)	108	27.7	12.60		
Neslaganje s partnerom	Ispod 25 godina	310	14.6	6.49	-1.69 ( <i>p</i> = .09)	.19
	Jednako ili više od 25 godina)	108	16.0	8.44		
Gubitak vjere u sebe	Ispod 25 godina	310	10.9	4.51	-1.69 ( <i>p</i> = .09)	.19
	Jednako ili više od 25 godina)	108	11.8	4.93		

### Prilog 2

*Pearsonov koeficijent korelacije sudionica u odnosu na razliku u godinama između sudionice i partnera (H1b), obrazovni status sudionice (H1c), kao i razliku između obrazovanja sudionice i partnera (H1d)*

	<i>Izluđivanje ukupno</i>	<i>Neslaganje s partnerom</i>	<i>Gubitak vjere u sebe</i>
Razlika u godinama sudionica-partner	.07 ( <i>p</i> = .12)	.09 ( <i>p</i> = .06)	.04 ( <i>p</i> = .47)
Obrazovni status sudionice	-.04 ( <i>p</i> = .45)	-.05 ( <i>p</i> = .31)	-.01 ( <i>p</i> = .85)
Razlika u obrazovanju sudionica-partner	.07 ( <i>p</i> = .15)	.06 ( <i>p</i> = .23)	.07 ( <i>p</i> = .13)

### Prilog 3

Deskriptivni podaci i *t*-vrijednosti sudionica s obzirom na to žive li zajedno; ne žive (1) i žive zajedno (2) (H1e)

	Grupa	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i> <sub>(417)</sub>	Veličina učinka ( <i>d</i> )
Izluđivanje ukupno	Ne žive zajedno	299	25.1	9.68	-3.24 ( <i>p</i> < .001)	.35
	Žive zajedno	120	28.8	13.01		
Neslaganje s partnerom	Ne žive zajedno	299	14.8	6.22	-3.19 ( <i>p</i> = .002)	.35
	Žive zajedno	120	16.7	8.62		
Gubitak vjere u sebe	Ne žive zajedno	299	10.7	4.35	-2.72 ( <i>p</i> = .007)	.29
	Žive zajedno	120	12.1	5.18		

### Prilog 4

Deskriptivni podaci i *t*-vrijednosti sudionica s obzirom na to žive li u urbanom (1) ili ruralnom (2) području (H1f)

	Grupa	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i> <sub>(417)</sub>	Veličina učinka ( <i>d</i> )
Izluđivanje ukupno	Urbano područje	246	25.0	9.75	-2.51 ( <i>p</i> = .01)	.25
	Ruralno područje	173	27.7	12.13		
Neslaganje s partnerom	Urbano područje	246	14.3	6.26	-2.43 ( <i>p</i> = .02)	.24
	Ruralno područje	173	16.0	7.99		
Gubitak vjere u sebe	Urbano područje	246	10.7	4.27	-2.17 ( <i>p</i> = .03)	.21
	Ruralno područje	173	11.7	5.07		

## Prilog 5

*Korelacijska matrica s Pearsonovim koeficijentima korelacije između psiholoških obilježja sudionica i pojave partnerskog izluđivanja za pojedine dimenzije; Neslaganje s partnerom i Gubitak vjere u sebe (N=419).*

Varijable	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1.	-	.71**	.95**	.39**	.36**	-.23**	-.19**	-.24**	.01*	-.43*
2.		-	.89**	.44**	.27**	-.35**	-.25**	-.35**	.26**	-.34**
3.			-	.44**	.35**	-.29**	-.23**	-.31**	.18**	-.42**
4.				-	.19**	-.41**	-.31**	-.42**	.28**	-.25**
5.					-	-.21**	-.18**	-.22**	-.07	-.29**
6.						-	.53**	.92**	-.39**	.16*
7.							-	.82**	-.12*	.10*
8.								-	-.32**	.16**
9.									-	-.08
10.										-

*Napomena: \*  $p < .05$ , \*\* $p < .01$ , 1. Neslaganje s partnerom, 2. Gubitak vjere u sebe, 3. Izluđivanje ukupno, 4. Anksiozna privrženost, 5. Izbjegavajuća privrženost, 6. Samosviđanje, 7. Samokompetencija, 8. Samopoštovanje ukupno, 9. Pretjerano žrtvovanje, 10. Prijateljska socijalna podrška vezi*

## Prilog 6

*Rezultati hijerarhijske regresijske analize za dimenzije Neslaganje s partnerom i Gubitak vjere u sebe kao kriterije (N=419)*

Kriterij	Neslaganje s partnerom					
	1.korak			2. korak		
	$\beta$	$\sigma_e$	p	$\beta$	$\sigma_e$	p
1. korak						
Anksiozna privrženost	.33	.03	< .001	.27	.03	< .001
Izbjegavajuća privrženost	.26	.04	< .001	.18	.04	< .001
Samopoštovanje ukupno	-.04	.04	.45	-.03	.03	.473
Pretjerano žrtvovanje	.03	.04	.51	.02	.03	.645
2. korak						
Prijateljska socijalna podrška vezi				-.29	.06	< .001
$R^2$	.23		< .001	.31		< .001
$\Delta R^2$				.08		< .001

*Napomena: Prikazani su beta-koeficijenti u prvom i drugom koraku hijerarhijske regresijske analize kao i proporcija objašnjene varijance, standardna pogreška prognoze i usporedba dvaju modela.*

Kriterij	Gubitak vjere u sebe					
	1.korak			2. korak		
	$\beta$	$\sigma_e$	p	$\beta$	$\sigma_e$	p
1. korak						
Anksiozna privrženost	.32	.02	< .001	.28	.03	< .001
Izbjegavajuća privrženost	.17	.03	< .001	.12	.03	.007
Samopoštovanje ukupno	-.14	.02	.005	-.14	.02	.004
Pretjerano žrtvovanje	.14	.02	.002	.14	.02	.003
2. korak						
Prijateljska socijalna podrška vezi				-.21	.04	< .001
	$R^2$	.28	< .001	.32		< .001
	$\Delta R^2$			.04		< .001

*Napomena: Prikazani su beta-koeficijenti u prvom i drugom koraku hijerarhijske regresijske analize kao i proporcija objašnjene varijance, standardna pogreška prognoze i usporedba dvaju modela.*